

Як не парадоксально, однак відторгнення та самотність, ставши покарою, виконують і конструктивну функцію – вони формують особистість Лицаря, відточуючи її зброю – «величезний власний дух», цей найважливіший скарб власної волі, який береже герой. Це вияв індивідуалізму у свідомості модерного часу. Лицар-Сам наближається до постаті самого автора, стає речником його ідей, ним самим. Справді, багато в Лицарі є від Чупринчиної самотності, його особистої трагедії, трагедії його народу.

Список використаних джерел:

1. Карманський П. С. Поезії / Карманський Петро Сильвестрович / [упоряд., вступ. сл., приміт. В. І. Лучука; ред. кол.: І. М. Дзюба та ін.]. – К.: Український письменник, 1992. – 374 с.
2. Сріблянський М. Гіпноз єдності / М. Сріблянський // Українська хата. – 1912. – № 11-12. – С. 653.
3. Сріблянський М. «Музика війни» / М. Сріблянський // Українська хата. – 1912. – № 9-10. – С. 564-569.
4. Турган О. До проблеми шляхів міфологізації літератури / О. Турган // Вісник Запорізького державного університету. – 2002. – № 2. – С. 110-115.
5. Чупринка Г. Поезія / Грицько Чупринка. – К.: Рад. письменник, 1991. – 495 с.

Шевель Т.О.

*кандидат філологічних наук, викладач кафедри україністики,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця*

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ МІФОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ В ПОЕЗІЇ М. ВОРОНОГО «ІКАР»

У творенні художнього світу європейського модернізму особливе місце займає міф. Українська культура на межі ХІХ–ХХ ст. мала не достатньо високий статус модерної художньої філософії, тому ранній український модернізм характеризується обмеженням, відносно замкненим міфологічним простором через брак зв'язків із європейським мистецтвом, часовий розрив між романтизмом та модернізмом. Водночас неміметичність модернізму вимагала пошуку нових мотивів та образів для заповнення утворених лакун. «Без міфу в українській літературі модерн розбризкався тими численними «дзеньками-бреньками», які попри все утверджували нову для того часу модель естетичного висвіту, що, як усе ж значне відкриття, манила побаченими перспективами Вічності у слові» [6, с. 200].

Лірика М. Вороного органічно вписується в загальну картину міфотворчості доби модернізму. Зацікавлення світовим літературним процесом, частково зумовлене саме бажанням вдосконалення нової української літератури, призводило до збагачення поетичного доробку М. Вороного образами, запозиченими з інших літератур. Для поетів-

символістів античний міф був цікавий своєю «недомовленістю» та широким спектром культурно-історичних асоціацій.

Активне зацікавлення М. Вороного античною спадщиною зумовлене насамперед ідейними настановами поетів-символістів. Далася взнаки також обізнаність поета з античною культурою, придатність міфологічних образів для символізації. Лірика М. Вороного живилася з джерел єдиного міфологічного річища, зазнаючи при цьому значної трансформації. Адже особливою рисою літератури початку ХХ ст. є те, що міф не просто виокремлюється із упорядкованих фантастичних уявлень, а пропускається через призму особистого досвіду митця, поєднуючи давнину із сучасністю.

По канві давньогрецького міфу про Ікара М. Вороний творить свій варіант, присвячуючи його першому українському літуну «тарасівцю» Левку Мацієвичу. Винахідник, талановитий новатор льотної справи, як і легендарний Ікар, трагічно загинув. Під час одного з підйомів на велику на той час висоту (500 метрів) на святі повітроплавання в Петербурзі літак зламався і почав падати, пілот Мацієвич намагався його вирівняти, а оскільки кабіни як такої на той час у літаках ще не було, то він випав з літака прямо на очах у глядачів, в тому числі дружини та маленької доньки. Очевидцем цієї трагічної події став і М. Вороний, який відгукнувся на загибель літуна некрологом «Пам'яті Льва Мацієвича»: «Слава Мацієвича розляглась по всьому світу, але Україні належить честь, що один з її синів записав своє благородне ім'я на скрижалях вселюдського поступу» [2, с. 626]. М. Вороний працював з Левком Мацієвичем у 1902 році в Харківському «Комітеті грамотности». Некролог у газеті «Рада» надрукував також О. Олесь, він називав його своїм по духу і крові та вважав, що Л. Мацієвич навіки залишиться окрасою і честю раніше забутої нашої нації.

Під враженням цієї трагічної смерті 1910 р. М. Вороний присвятив відомому всій Європі авіатору поезію «Ікар», створену ще 1902, вперше надруковану в альманасі «З-над хмар і долин» (1903) з авторською приміткою: «Давня грецька легенда повідає, що батько Ікарів, коваль Дедал, щоб врятуватись від кари розлюченого Міноса і втекти з острова Крит, зробив собі і синові крила і приліпив їх воском. Казав Ікарові не підноситись дуже високо, той не послухався, злетів до сонця, віск розтопився, і Ікар впав в море біля острова Самосу, де й утонув. Тіло його, прибите хвилями до берега, поховав Геркулес на острові, що відтоді почав зватись Ікарієм». Інші видання містять лише епіграф з «Метаморфоз» Овідія: «Icare – dixit – ubi es? Quo te regione requiram» («– Ікаре – де ти? – сказав. – В якому місці тебе шукати») [3, с. 68]. Очевидно, дуже прозорою була аналогія з міфом про крилатого юнака, який розплатився власним життям за зухвале бажання піднятися надто високо в небо.

М. Вороний залишається вірним міфіві, адже сонце у поета уособлює високу мету, до якої, незважаючи на небезпеку, лине Ікар: «В нім знадна, могоуча сила». Прагнення до сонця є символом осягнення мрії, ідеалу. Вчинок ліричного героя М. Вороного є свідомим героїчним кроком назустріч своїм ідеалам і прагненням, які подолали смерть. Ліричний наратор акцентує власну «ікарійську» природу і своє сонцепоклонство після смерті: «Вільний дух мій

вийде з тіла / І до сонця знов полине» [3, с. 69]. Тож маємо зразок культурно-історичної трансформації образу, зміни оціночного ставлення та моралі вчинку героя міфу: від античного засудження свавілля людини щодо волі богів та непослуху батькові до героїзації образу борця, який здатен покласти на віттар власне життя.

Первинну інтерпретацію міфу маємо у «Метаморфозах» Овідія, проте для античності головним героєм був батько, Дедал. Європейське ж мистецтво більше уваги приділяє саме Ікару, романтизуючи та героїзуючи образ, зокрема починаючи сонетами ренесансних поетів. Особливий інтерес до образу Ікара виявляє епоха романтизму, цей античний образ, щоправда, з іншим ім'ям – Евфоріон – виринає у «Фаусті» Гете, асоційований з образом романтика Байрона. Поезія Шарля Бодлера «Жалоби Ікара» закінчується оспівуванням трагічної смерті героя, як у ренесансних сонетах. Ш. Бодлер подає метаморфозу забуття, а його Ікар стає символом народження декадансу: *«В мечту влюблений, я сгорю, / Повергнут в бездну взмахом крилий, / Но имя славного могиле, / Как ты, Икар, не подарю!»* [1, с. 248]. М. Вороний за епіграф до свого «Ікара» теж бере рядки з Овідія, образ Дедала у нього трапляється лише на початку, та й то у перифразі-звертанні до Ікара: *«О, Дедалів славний сину»*. З твором Бодлера його зближують настрої ліричного наратора, адже українському поетові імпонує відважність Ікара, який *«полинув, як відчув у себе крила»* до сонця – джерела світла, символічного ідеалу, мети.

Символізацією прагнення до ідеалу, до польоту як джерела свободи та звільнення від умовностей близькою є також драматизована балада В. Брюсова «Дедал та Ікар», що присвячена обом персонажам міфу та має діалогічну будову, нотки Овідієвських настанов Дедала. М. Вороний лише констатує героїчний непослух таких настанов: *«Не спинила тебе рада / Батька любого, старого»*. М. Вороний, як і В. Брюсов, теж використовує варіант амебейної композиції, щоб умотивувати вчинки та думки шляхетністю та монументальністю. Ще за життя сучасники називали М. Вороного Ікаром. Твори обох поетів зближує доба написання, світосприйняття та художні пошуки авторів, зокрема ідея польоту, перемоги над обставинами, а також захоплення ранньою авіацією початку століття. В. Брюсов акцентує на бездумних пориваннях сина у відповідь на раціональні вмовляння батька, тим самим звеличуючи подвиг, на відміну від М. Вороного, який героїзує та звеличує образ сміливця за допомогою епітетів: погляд його *«звоблививий»*, сам його образ *«гордий силою міцною»*, а вчинок *«безлячний»*.

Спеціальним дослідженням рецепції античної міфології в поезії українського та російського символізму займалася В. Папушина [5], зокрема вона здійснила типологічний аналіз віршів цих поетів. В інтерпретації М. Вороного та В. Брюсова міфологема Ікара отримує дещо відмінне семантичне забарвлення у зв'язку з індивідуальним поетичним сприйняттям, естетичним досвідом, життєвими установками. Оцінка складної ситуації у В. Брюсова більш зважена, поміркована, його позиція видається ближчою до Дедалової, натомість М. Вороний у дусі романтизму цілком симпатизує Ікару. Причини цих відмінностей дослідниця пояснює за допомогою тези про

неспроможністю українського символізму перебороти «романтичні елементи» які «перешкоджали формуванню оригінальної модерністської теорії і «літературної школи» [4, с. 58]. В. Брюсов, нібито дбаючи про літературно-художній успіх символізму та претендуючи на роль його лідера, зумів «перерости» юнацький індивідуалізм. М. Вороний намагався компенсувати брак героїчного у повсякденні, тому шукав у міфології зразки для наслідування, зберігаючи романтичний пафос.

Сюжети та персонажі античних міфів придалися М. Вороному в моделюванні його візійного світу. Античні образи виступають генераторами ідей, творчого натхнення, вони допомагають увиразнити стан інтуїтивних прозрінь, донести до читача певні ідеї, якнайкраще сугестувати співпереживання з ліричними суб'єктами. У джерельній базі творчості М. Вороного важливе місце займає міф, що є універсальним засобом художнього узагальнення й типологізації. Загалом міф слугував одній меті – пояснити зміст зображуваних картин життя, сприяти інтуїтивному осягненню авторського світосприйняття і світопереживання. Для поета не є характерним просте копіювання чи наслідування, натомість йому властиве специфічне відтворення міфологічного минулого та формування нової міфологічної реальності, коли старий міф абсорбують особливості сучасного життя і стає вмістилищем нових ідей.

Список використаних джерел:

1. Блок А. Стихотворения. Поэмы. Воспоминания современников / А. Блок. – М.: Правда, 1989. – 590 с.
2. Вороний М. Памяти Льва Мацієвича / М. Вороний // Українська хата. – 1910. – № 10. – С. 626-627.
3. Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика / Микола Вороний. / [упор. і прим. Т. І. Гундорової]. – К.: Наукова думка, 1996. – 704 с.
4. Гундорова Т. Тенденції розвитку художнього мислення (поч. ХХ ст.) / Гундорова Т., Шумило Н. // Слово і час. – 1993. – № 1. – С. 55-67.
5. Папушина В. А. Рецепція античної міфології в поезії українського і російського символізму (типологічний аспект): дис... кандидата філол. наук: 10.01.05 / Папушина Валентина Антонівна. – Тернопіль, 2006. – 202 с.
6. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму / Ярослав Поліщук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 392 с.